

התעלול האופטי של תמר הרפז

במהלך מבריק מחזירה תמר הרפז תעלול אופטי עתיק מתהום הנשייה

גליה ילב 24.09.2012 12:00

תמר הרפז יצרה ארץ מראות. ארץ המראות שלה עשויה מ"רוח פפר", אפקט אופטי הקרוי על שם ג'ון הנרי פפר, שהסב אותו לשימוש רווח ועממי. "רוח פפר" היא אשליה הנוצרת מלוח זכוכית המואר באופן מסוים. עיקרה מבוסס על חדר מרכזי שבו עומד הצופה וחדר אחורי זהה לו כתמונת ראי או כהמשכו הישיר, הנבדל ממנו רק במראה מוסווית - לעתים צבוע שחור.

בשל זווית הזכוכית והתאורה, החפצים המונחים בו או האנשים המופיעים בו מתקבלים לעיני הצופה כרוחות רפאים, כהולוגרמות. מאחר שהחללים זהים, מתאפשר מקסם שווא של דימוי מחליף צבעים, מטמורפוזות למיניהן, הופעה והיעלמות לסירוגין וכיוצא באלה אשליות מהפנטות, מרתיעות-מקסימות. זה העיקרון ששימש בקרקסים ובקרנבלים עממיים לטריק ה"Girl-to-Gorilla", כשם התערוכה - נערה נהפכת לחיה לעיני הקהל המבועת. חלל גלריה זומר הוחשך, הוצבו בו לוחות זכוכית הניתנים להתבוננות משני צדדיהם, דבר היוצר "רוח פפר" כפולה, סביבתית. מלאי מחיצות שקופות למחצה, חיוטים ודימויים נעים עם תנועת הצופה במרחב.

הדימויים כמו עוקבים אחר קצב ואופן השוטטות, התזוזות לצדדים, ההתקרבויות ללוחות הזכוכית וההתרחקויות מהן. אחרי כמה דקות של מבטים ישירים וליכסונים עקיפים, מצטברת החוויה כניסיון לעמוד מול הצל של עצמך. בשל אפקט המראה החד-צדדית, הדימויים הכפולים מזכירים גם חדר חקירות או מעבדת התנהגות.

השקיפות החלקית, הסלקטיבית, יוצרת את מחנק הבדידות והדיסאינפורמציה של הנחקר, היודע שהוא נצפה, אך אינו יכול לוודא מה ומי נמצא מן העבר השני ומה בדיוק הוא רואה. גם המעבר לצד השני, החוקר, מתברר כנטול עודפות של ידע, כמקבל חצי ודאות חומרית וחצי בדיה, תעתוע חושי במקום מידע מוצק ומוצלב.

לום כתום גדול מונח על הרצפה. בצד השני של הזכוכית מונח מזרן, כרית עם שקערורית הראש שהונח עליה. במבט מסוים הלום נדמה כמונח על המזרן, תחליף גוף או כלי הרצח שאולי קרה. כך גם היחסים הרעועים בין ואזה לפטיש, מנותקים ומאיימים בה בעת. מקבת ודלת; כיסא וקופסת טישו; טישו ההופך לפתיל בקצה בקבוק ריק, שתיכף יתמלא נוזל תבערה מג'ריקן שלצדו, מלא נוזל תכול; דמות המראה שלו היא בקבוק קוקה קולה מלא נוזל וחתום. מנקודת מבט מסוימת חובר כיסא המוצמד לקיר למזרן כמו היו מצויים באותו מישור, ביניהם קופסת הטישו, כך שנוצר סט טיפולי, אתר וידוי סימולטיבי.

מנקודת מבט אחרת אפשר ללכוד את הוואזה נשברת וגם נשאר שלמה. מזווית מסוימת רואים זירת רצח מלאת עדויות, ובהסטת המבט היא נעלמת. האפקט מרשים. אי אפשר לקבע מבט ולסמוך על החושים לצורך ישוב הדילמה. האם זהו מבט במראה או בזכוכית שקופה, בצל ממשי או בשיקוף-צל. הצופה מסתובב בחלל כנפש המחפשת מחבר, ומגלה שהוא השחקן, המשתתף המשתקף, המדיום המעלה רוחות והזמבי הנענה לקריאה, החוקר המתשאל והנחקר המטשטש עקבות ומעלים עדויות.

הצופה הוא בעל כוחות-על לראיית רנטגן וחסר אוניס בגין אי-הצטברות הוודאיות. ההברקה של התערוכה היא כמובן דליית הטריק העתיק מתהום הנשייה. חולשתה היא בעלילה הנרקמת ביחסים בין החפצים, שאינה מצליחה להיות אניגמטית באמת, מרתקת, מאיימת במישור שאינו משחק בכאילו או כזאת המייצרת מיתוס-אתוס משלה, שיאפיל על ה"Girl-to-Gorilla", היפה שהיא חיה. הרפז בחרה חפצים ורהיטים ביתיים - כיסאות, ואזות ומזרנים - שהם גם חפצים ורהיטים בקליניקה. היא עימתה אותם עם מכשירי עבודה שהם גם כלי נשק, המשמשים להרס ולחבלה. בכך עימתה את הביתי והמגונן עם האלים, ואת המעשה המילולי (תרפיה בדיבור, חקירה) עם האלים והטרוריסטי. סט האסוציאציות, ההדהודים והאזכורים לעוס ונשאר כללי מדי, תרבותי מדי, סוריאליסטי מדי בהישענות שלו על ליבוי סימבולי, מטמורפוזות שיבושי קנה מידה ותעתוע אופטי גס המחיה את המכני והופך את החי למנגנון. הרפז יוצרת בדרך כלל עבודות הנשענות על העקרון הטכנולוגי או ההנדסי של מכשיר כלשהו, הופכת את ממדיו התפעוליים והתפקודיים לקולנועיים או תיאטרליים. המכניזם הופך אצלה למטפורה, הקסם מתפרק למבנה גלוי ולואו-טקי. הפעם, ההסתמכות היתרה על האפקט לא מקבלת מענה הולם מבחינת האמירה העכשווית על אודותיו. מאמצה של הרפז להתניע את מלוא הדיון על הדבר מול צלליתו, על הלעומתיות המשלימה ועל המבט המכונן לעומתיות בינארית זו, נוכח מדי. זו הלעומתיות הפשוטה של השחור-לבן, מלא-ריק, שלם-שבור, נייח-נייד, קיים-נעלם, מוחשי-דמיוני.

ביציאה מהתערוכה, עם שוך ההשפעה ההיפנוטית, מתברר שההבדל בין קהל עממי שברח בבעתה מגורילה שפרצה סורגים לא קיימים לפני כ-150 שנה, לבין מצרכי היסוד של קהל האמנות העכשווית, אינו גדול כפי שנעים לחשוב. גם האמנות העכשווית מציעה ספקטקל בלתי ניתן לתפישה חושית, גירוי עצבי ורגשי ופריטה על חרדת מוות עמומה, שיסודם בבידור ותענוג בלבד.

תמר הרפז, "Girl-to-Gorilla". גלריה זומר לאמנות עכשווית, רוטשילד 13 תל אביב. שעות פתיחה: יום שני עד חמישי 11:00-19:00; יום שישי 10:00-14:00; שבת 11:00-13:00. עד 20.10